

СТАНОВИЩЕ

От доц. Искра Славчева Мирчева, д.м.
за дисертационен труд на **Златинка Лечева Георгиева**, на тема
**„Състояние и стратегически насоки за превенция на професионалния стрес при
болничните медицински сестри“**
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висшето образование 7. „Здравеопазване и спорт“,
професионално направление 7.4. 7.4. „Обществено здраве“, научна специалност
„Управление на общественото здраве“

Съгласно Заповед №Р-109-484/20.07.2018 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна и на основание Протокол №127/13.07.2018 г. на Факултетния съвет на факултет „Обществено здравеопазване“, съм определена за член на научното жури по процедурата за защита на дисертационния труд на Златинка Лечева Георгиева, докторант на самостоятелна подготовка в катедрата по Социална медицина и организация на здравеопазването за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.4. „Обществено здраве“, научна специалност „Управление на общественото здраве“. Със Заповед №Р-109-517/02.08.2018 г. на Ректора на Медицински университет - Варна съм определена за председател на Научното жури и да представя становище за дисертационния труд.

Данни за процедурата. Златинка Лечева Георгиева е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка към Катедрата по социална медицина и организация на здравеопазването при МУ-Варна със Заповед №Р-109-213/16.06.2017 г. на Ректора на МУ-Варна. Положила е успешно изпит за докторантски минимум. На основание решение на катедрения съвет и решение на ФС на Факултета по обществено здравеопазване (Протокол №127/13.07.2018 г.), със Заповед №Р-109-484/20.07.2018 г. на Ректора на Медицински университет - Варна е отчислена с право на защита. Цялата процедура по зачисляване, полагане на докторантски изпит, отчисляване и насочване към публична защита е съобразена със законовите изисквания и Правилника за РАС на МУ-Варна.

Квалификация на докторантката. Златинка Лечева Георгиева е родена на 01.04.1959 г. в с. Просеник, Бургаски окръг. Средното си образование завършва в Немска езикова гимназия „Вилхелм Пик“ в гр. Бургас. През 1981 г. се дипломира като медицинска сестра в Полувисшия медицински институт “Д-р К. Везенков” – Бургас. Магистърска степен по биология с втора специалност химия придобива през 1989 г. в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Магистратура по Обществено здраве и здравен мениджмънт завършва в Медицински университет – Пловдив през 2016 г. В продължение на 16 години работи като медицинска сестра в Отделението за интензивно лечение на сърдечно болни на Първостепенна окръжна болница в гр. Бургас. От 1996 г. е асистент в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ - Бургас, където работи и до момента - в Катедрата по здравни грижи към Факултета по обществено здраве и здравни грижи. Професионалната си квалификация надгражда с множество обучения в страната и чужбина в рамките на различни проекти: „Интегриране на обучението, подкрепа и насърчаване на кърменето в учебните програми на медицинските колежи“ (Кушадасъ, Турция, 2003); „Образователна и медицинска интеграция на уязвимите групи със специален фокус върху ромите“ (по проект ФАР, 2004); „Съвременно лечение на

зависимости - организация и основни принципи (МУ – София, 2004); „Психиатричното сестринство в общността“ (София, 2004); обучение по програма Еразъм за трансфер на преподавателски състав (Берлин, Evangelische Hochschule, 2016) и други. Членува в Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи и НПО „Жени с онкологични заболявания и техните сподвижници“. Докторантката има сериозна публикационна дейност, включително като съавтор в три учебни помагала за студенти. Ползва свободно немски, руски и английски език. Работи по два международни и седем национални образователни и научно-изследователски проекта.

Основни характеристики на дисертационния труд. Дисертационният труд е написан на 164 стандартни страници и съдържа 33 таблици, 15 фигури и 3 приложения. Библиографският списък включва 239 източника, от които 89 са на кирилица (български и руски език), останалите на латиница (немски и английски език). Има следните стандартни раздели: литературен обзор, цел, задачи и методология на проучването, резултати и обсъждане от собствени проучвания, последвани от изводи, препоръки, библиография и приложения. Пропорцията между отделните раздели е спазена.

Оценка на дисертационния труд.

Актуалност на темата. Стресът е сериозен проблем в съвременното общество, тясно свързан както с начина на живот, така и с трудовите задължения. Стресът на работното място рефлектира в непълноценно прилагане на трудовите умения и влияе негативно върху функционирането на организацията като цяло. Бърнаут синдром се проявява с емоционално изтощение, фрустрация, безразличие към клиенти/пациенти, понижено желание за работа, влошено себепредставяне и дори отказ от професията. Това до голяма степен води до неравномерното разпределение на медицинските сестри в нашата страна и резултатът е оголване на цели региони и лечебни заведения. Дефицитът на сестрински персонал увеличава натоварването на наличния и още повече задълбочава проблемите, свързани със стреса на работното място. Въпросът за влиянието на стреса върху здравето и изпълнението на служебните задължения на медицинските кадри и по-специално на медицинските сестри е винаги актуален, съпроводен с постоянно търсене на ефективни подходи за минимизиране. Темата на дисертационния труд е актуална, защото в болничните лечебни заведения, където постъпват за лечение най-тежките случаи, свръхнатовареността на медицинските сестри и постоянният стрес рефлектират негативно върху вниманието към пациентите, което понижава качеството на медицинските грижи.

Литературният обзор се основава на 239 литературни източника, от които 89 на кирилица. Проличава задълбоченото познание на авторката към проблема. Литературният обзор е структуриран в десет раздела. Анализирани са особеностите на сестринската професия, обучението в съвременен и исторически план, осигуреността с медицински сестри в България и света, демографските характеристики на сестринското съсловие и въпросът за професионалната миграция, от която страда както българското здравеопазване, така и самите професионалисти, търсещи по-добри условия за живот и реализация в чужди страни. Изчерпателно са описани теориите за стреса, механизмите, проявленията и ефектите на професионалния стрес върху индивида и организацията, в която работи. Изводите от литературния обзор обосновават необходимостта от поставяне на проблема на по-широка научна основа. Проблемът за професионалния стрес и професионалното прегаряне в болниците не бива да бъде разглеждан откъслечно за отделните индивиди или по отделения, а се нуждае от цялостна визия, на общоболнично ниво, тъй като функционирането на една болница зависи от дейността на целия екип, на много различни специалисти.

Целта и задачите на дисертационния труд са ясно и точно формулирани, като шестте задачи са в правилна последователност и отговарят адекватно на целта на

разработката. Формулирани и са три хипотези, които се проследяват в хода на разработката.

Методика. За изпълнението на целта и задачите им е подбрана подходяща методология, включваща документален, социологически и статистически методи. Използвани са две групи респонденти. Основната група изследвани лица включва 436 медицински сестри, работещи в 25 отделения с хирургичен и консервативен профил на деветте най-големи лечебни заведения с държавна, общинска и частна собственост в Югоизточна България, в градовете Бургас, Сливен и Ямбол. Въпросникът включва следните раздели: характеристики на изследвания контингент - демографски, социално-икономически, семейно-битови, трудово-професионални; изследване на стреса - използван е адаптиран превод на специализиран въпросник за нивото на стрес с 10 въпроса по четиристепенна скала (по Girdin); изследване на бърнаут синдром - адаптиран български превод на международно утвърдения специализиран въпросник Maslach Burnout Inventory (MBI) с 22 критерия, разпределени в три групи, като въпросите се оценяват в две насоки - честота и сила на твърденията, в седемстепенна ординална скала; стресогени – дефинирани са 29 стресогенни фактори, оценявани в четиристепенна скала; Здравно състояние и стил на живот – оценка на 11 характеристики. Преди началото на проучването е направено пилотно такова, с апробация на анкетата върху микроизвадка. Втората група респонденти се състои от 127 медицински сестри на ръководна длъжност (главни и старши сестри) от Многопрофилните болници за активно лечение в Бургас, Сливен и Ямбол. Изследователският инструментариум включва два въпросника относно подходи за превенция на професионалния стрес, и експертна оценка на предложения Модел на стратегически насоки за превенция и контрол на професионалния стрес/бърнаут синдром. Използвани са адекватни статистически методи. Статистическата обработка е извършена с помощта на програмата SPSS ver.19.0.

Резултати и обсъждане. Получените резултати са интересни и където е приложимо, статистически обосновани. Прави впечатление задълбоченото проучване и анализ на резултатите, като използваните статистически методи и онагледяването на изводите от тях значително допринасят за доброто оформление на работата. Резултатите са представени и обсъдени в 11 раздела. Демографските характеристики на изследвания контингент потвърждават тенденцията към намаляване на младите попълнения в сестринското съсловие. Установява се общо високо ниво на стрес при почти 80% от респондентите. Представен е адекватен анализ на стресогенните фактори, условно разпределени в три групи: социално-икономически, организационни и психо-емоционални. Подробно са изследвани отделните компоненти на бърнаут синдрома: емоционално изтощение, деперсонализация и себепредставяне, с определяне на честотата и силата на проява на всички съставни елементи на всеки от посочените три компонента, както и обобщеното им извеждане съгласно оригиналната изследователска методика. Съпоставянето на резултатите с данни от чужди проучвания показва по-високи нива на бърнаут при българските медицински сестри в сравнение с други държави. Потърсени са взаимовръзки между нивата на стрес, нивата на бърнаут синдром и редица демографски, социални и професионални характеристики. Анализите доказват, че натрупаният трудов опит не гарантира предпазване от професионалното напрежение поради непрекъснато променящите се условия на средата, както и че стресът не е равнозначен на бърнаут. Медицинските сестри се опитват да компенсират стреса с нездравословно поведение: главно с тютюнопушене и по-рядко с алкохол или седативни медикаменти. Според мнението на главните и старшите медицински сестри увеличаването на персонала би намалило работното свръхнатоварване и по този начин би било превенция на стреса. Всички са категорични, че справянето с професионалния стрес трябва да е стратегически общоболничен управленски приоритет. Разработен е

Модел на стратегически насоки за превенция и контрол на професионален стрес/бърнаут синдром при болничните медицински сестри в три раздела: вътрешноинституционално (общоболнично), външноинституционално и индивидуално ниво, със солидна обосновка на всички негови съставни части.

Изводи. Много ясно и конкретно докторантката е направила десет основни извода, които следват логично, както целта и задачите, така и представените резултати. Те са ясно формулирани и естествено се свързват с приносите на докторантката.

Препоръки. Формулираните препоръки са стойностни и с точни адресанти - държавните органи, националната и регионалните съсловни организации, медицинските образователни институции, болничното управление.

Приноси. Повечето от научно-теоретичните приноси, посочени от докторантката, са с оригинален характер. Научно-приложните приноси също са с оригинален характер. Съществен приложен принос е разработването на Модел на стратегически насоки за превенция и контрол на професионалния стрес/бърнаут при болнични медицински сестри на институционално болнично ниво, който ако се приложат би допринесъл за отстраняване на административните стресогени при болничните медицински сестри.

Авторефератът е изготвен според изискванията и отразява съдържанието на дисертационния труд.

Публикациите във връзка с дисертационния труд са четири, от които три са отпечатани в реномирани български и една в международно научно списание.

Заключение: Дисертационният труд е посветен на актуален проблем. Целта и задачи са адекватно формулирани и изпълнени. Използвана е методология със собствен разработен инструментариум и утвърдени в международната изследователска практика скали. Формулирани са теоретични и приложно-практически приноси. По значимост и актуалност трудът притежава всички достойнства на дисертация за придобиване на образователна и научна степен „Доктор”. Всичко това ми дава основание да подкрепя присъждането и да предложа на членовете на научното жури да гласуват положително за присъждането на образователната и научна степен „Доктор” по научната специалност „Управление на общественото здраве“ на Златинка Лечева Георгиева.

19.08.2018 г.
гр. Варна

Изготвил становището:

/доц. И. Мирчева, дм/